

Pabostudenten als schrijvers en als schrijfdocenten

Suzanne van Norden
2014

1. Inleiding: altijd hetzelfde met dat schrijfonderwijs

Dat het onderwijs maar heel langzaam verandert is al tijden bekend. Een belangrijke reden voor die traagheid is het ingebakken conservatisme van de mens: je bent geneigd te herhalen wat je kent, ongeacht hoe verstandig of effectief dat is. Aan het schrijfonderwijs kan je dat duidelijk zien. Men klaagt al tijden over ineffectieve didactiek op het gebied van teksten schrijven, er is veel onderzoek gedaan naar effectieve didactiek, taalmethodes proberen die kennis op te nemen in nieuwe boeken, en toch... blijft het maar modderen met schrijven op school. De bekende schrijflespraktijk, waarbij leerlingen een schrijfopdracht met vormeisen krijgen, vervolgens individueel aan het werk gaan, om de tekst enige tijd later beoordeeld terug te krijgen, overheerst in zeer veel onderwijssectoren. Gewoon omdat dit altijd al zo gebeurde, leraren onzeker zijn of geen tijd nemen voor een andere aanpak. Het gevolg: wie toch al goed was in schrijven, wordt beter, wie worstelt, haakt af. Niet bepaald een fraai onderwijsresultaat.

Als pabodocent probeer ik dit te doorbreken, door de principes van mijn boek *Iedereen kan leren schrijven*, bedoeld voor de basisschool, toe te passen op de begeleiding van studenten.

2. Congruent opleiden

Pabostudenten hebben vaak weinig schrijf-ervaring en daardoor weinig inzicht in hun eigen schrijfproces en dat van leerlingen. Veel studenten worstelen enorm met schrijven. Ze worden geconfronteerd met talloze schrijftaken op HBO-niveau, waarbij ze niet begeleid worden maar waar meestal wel hun studiepunten van af hangen. Op de stage moeten ze zelf lesgeven in schrijven. Daar lijken zij hun eigen schrijflespraktijk te baseren op wat zij als leerlingen zelf ervaren hebben en op wat zij hun stage-mentoren hebben zien voordoen, en veel minder op wat zij tijdens de opleiding over schrijfdidactiek geleerd hebben. Deze kluwen van onbekwaamheid, onzekerheid en frustratie rondom schrijven is een slechte basis voor hun toekomstige positie als schrijfleerkrachten op de basisschool.

Op veel pabo's streeft men naar 'congruent opleiden', hetgeen voor de docent wil zeggen: geef les aan de studenten zoals je ook wilt dat zij aan hun leerlingen gaan lesgeven. Het betekent ook: laat ze een bepaalde didactiek niet alleen begrijpen, maar ook ervaren. Op het gebied van teksten schrijven is van die congruentie op de pabo nauwelijks sprake. Studenten leren in de taalcolleges dat een goede schrijfdidactiek gericht is op het schrijfproces en niet uitsluitend op het schrijfproduct, en dat het schrijfproces uit verschillende fasen bestaat die alle aandacht van de docent moeten krijgen (zie bijvoorbeeld Paus e.a., 2013). Maar als ze zelf aan het schrijven gaan voor hun portfolio, gebeurt tijdens de colleges niets van dat alles. Evenmin zien ze deze didactische benadering terug in hun stageklassen. Zou het mogelijk zijn om schrijftaken voor pabostudenten aan te pakken volgens de verantwoorde didactiek die ze zelf bij hun leerlingen zouden moeten toepassen? Hoe zou je dat kunnen doen, en wat zou het effect zijn? Hierna beschrijf ik enkele principes van goed schrijfonderwijs en de betekenis daarvan voor zowel pabostudenten als basisschoolleerlingen.

2. Stapsgewijs schrijven

Er bestaan vele indelingen van het proces van schrijven, die alle laten zien dat een schrijver niet in een keer een tekst schrijft, maar in verschillende fasen. Een goede schrijflesleraar moet met zijn leerlingen aandacht besteden aan

- het opbouwen van ideeën voor de inhoud van een tekst;
- duidelijkheid over de schrijfopdracht en de bedoeling van de tekst;
- begeleiding tijdens het schrijven;

- het bespreken en herschrijven van versies van de tekst;
- en eventueel aan afwerking en vormgeving van teksten.

Ook de leerlingen moeten weten dat hun teksten niet zomaar klaar hoeven te zijn, maar dat ze er aan mogen prutsen en schaven, en dat het leerzaam is om elkaars teksten te bespreken. Pabostudenten die bijvoorbeeld een stuk moeten schrijven over hun visie op onderwijs, hebben er baat bij als over de mogelijke inhoud van die visie wordt uitgewisseld en gebrainstormd, en als er ruimte is om over opdracht, tekstkenmerken en tekstversies te praten. Als zij de positieve effecten hiervan zelf ervaren, kan duidelijk worden dat het bij schrijvende kinderen niet anders is, en dat goede schrijflessen gefaseerd opgebouwd moeten worden.

3. Kennis van genres

Veel pabostudenten en dus ook veel basisschoolleerkrachten weten wel dat er verschillende tekstsoorten bestaan, maar hebben beperkt inzicht in wat nu precies maakt dat ze van elkaar verschillen. Teksten worden op de basisschool al gauw 'verhaaltjes' genoemd, en op de pabo wordt zelden een verband gelegd tussen de schrijftaken van de opleiding en de tekstgenres die studenten op hun middelbare school hebben moeten schrijven. Er heerst een vaag beeld van genres, waardoor ook de aanwijzingen bij het schrijven vaag en algemeen blijven (denk bijvoorbeeld aan algemene inleiding-kern-slot indelingen).

Verhalende, informerende en evaluerende genres hebben echter onderscheidende kenmerken, zowel voor wat betreft tekstopbouw als woordgebruik en toon. Alle soorten docenten zouden meer inzicht kunnen krijgen in die verschillen, en hoe ze samenhangen met het vakgebied en de sociale context waarin een tekst geschreven wordt. Een voorbeeld: studenten krijgen te horen dat ze in een onderzoeksverslag het woordje 'ik' moeten vermijden, maar begrijpen vaak niet dat dit voortkomt uit de bedoeling van de tekst: zo objectief mogelijk aanpak en resultaten van je onderzoek beschrijven. Als ze vooraf meer uitleg en voorbeelden hadden gehad, zouden ze meer houvast hebben bij de schrijftaak, en er mogelijk ook kritischer mee om kunnen gaan. Voor basisschoolleerlingen geldt hetzelfde: in een feitelijke tekst over bijvoorbeeld een techniek-onderwerp past een subjectieve schrijfstijl meestal niet, omdat die het doel van de tekst (informeren) niet ondersteunt. Een leerkracht die dit zelf niet door heeft, kan het ook niet aan leerlingen overbrengen. Meer kennis over tekstgenres kan helpen bij het zelf schrijven van teksten, maar ook bij het formuleren van goede schrijfopdrachten voor je leerlingen, bij het begeleiden van hun schrijfproces en bij het beoordelen van hun teksten.

4. Teksten bespreken

Teksten schrijf je voor een lezer, met een bepaalde bedoeling. In goed schrijfonderwijs is het dan ook van belang dat teksten gelezen en besproken worden. Komt over wat je bedoelde, zo niet, waar komt dat door en hoe zou je het kunnen verbeteren? Helaas worden student- en leerlingteksten vaak helemaal niet gelezen, of alleen door een docent die in te weinig tijd zowel vorm als inhoud van de tekst moet beoordelen met een cijfer.

Het bespreken van teksten, zowel met een groep als in tweetallen (peer-feedback), zou een kern moeten zijn van schrijfonderwijs. Zowel studenten als kinderen blijken veel te hebben aan het analyseren en bespreken van voorbeeldmatige teksten, en aan het gezamenlijk becommentariëren van elkaars tekstversies. Juist de zwakkere schrijvers kunnen deze vorm van instructie en *modeling* niet missen – uit zichzelf komen zij beslist niet verder met hun tekst. Het scheelt de docent bovendien heel wat begeleidingstijd als niet elke leerling individueel met hetzelfde probleem geholpen hoeft te worden. Natuurlijk gaan tekstbesprekingen met jonge volwassenen anders dan met basisschoolkinderen – het principe van gezamenlijke tekstanalyse en het geven van bruikbare feedback is echter hetzelfde voor beide leeftijdsgroepen.

5. Onderwijzen in plaats van eisen

Met de eisen die aan teksten gesteld worden zit het wel goed. Er bestaan inmiddels lange lijsten van HBO-vaardigheden, referentieniveaus en andere criteria waaraan teksten op de verschillende opleidingen moeten voldoen. Maar lesgeven is meer dan eisen. Alle docenten zouden kunnen proberen onderwijs te geven in schrijven, volgens de hierboven beschreven principes. Als in het pabo-curriculum tijd wordt ingeruimd voor voorbereiding van, instructie op en bespreking van student-schrijftaken, kan van daaruit een vruchtbare verbinding worden gelegd naar schrijfdidactiek op de basisschool. De cyclus van herhaling van ouderwetse praktijken kan dan mogelijk doorbroken worden.

Referenties

- Leeuw, B. van der en Meestringa, T. (2014). *Genres in schoolvakken*. (eind 2014 te publiceren bij uitgeverij Coutinho te Bussum)
- Norden, S. van (2014). *Iedereen kan leren schrijven. Schrijfplezier en schrijfvaardigheid op de basisschool*. Bussum: Coutinho
- Norden, S. van (2004). *Taal leren op eigen kracht. Taalverwerving op de basisschool met behulp van de werkwijze van taalvorming*. Assen: Van Gorcum
- Paus H., e.a. (2014). *Portaal. Praktische taaldidactiek voor het basisonderwijs*. Bussum: Coutinho
- Ven, A. Van (2014) *Schrijfidentiteit en schrijfsucces: leraar en opleider als model*. In Tijdschrift voor Lerarenopleiders, 35 (2) p 25-34

Verschenen in bundel conferentie HSN 14 november 2014